

اشاره:

گاه مردم در روابط اجتماعی شان مسؤولیتی را می پذیرند و یا تعهدی به گردن می گیرند بدون آنکه با آثار قانونی آن آشنا باشند. یکی از مواردی که در پرونده های قضایی به چشم می خورد ضمانت است که نه ضامن و نه شخصی که به نفع او ضمانت شده و نه شخصی که از او ضمانت به عمل آمده با حقوق خود آشنا نیستند و این عدم آگاهی هم در هنگام تنظیم قرارداد و هم هنگام بروز اختلاف مشکلاتی را برای طرفین قرارداد و دستگاه قضایی به وجود می آورد که به نظر می رسد با آگاهی طرفین قبل از تنظیم این گونه قراردادها بتوان از وقوع اختلاف پیشگیری کرد و از طرفی امضاء کنندگان چنین تعهداتی از مزایای آن به نحو مطلوب برخوردار شوند.

تعریف ضمانت

ضمانت عقدی است که به موجب آن شخصی مالی را که برعهده و ذمه دیگری است برعهده می گیرد. در عقد ضمانت با سه شخص مواجه می شویم:

(الف) ضامن یعنی کسی که تعهد را می پذیرد.

(ب) مضمون عنه یعنی همان متعهد اصلی که ضامن از او ضمانت می کند.

(ج) مضمون له شخص ثالثی که به نفع او تعهد می شود.

کلیات ضمانت:

د- در ضمانت لازم نیست که مدیون اصلی به ایجاد آن رضایت داشته باشد. پس اگر در معامله ای بین (الف) و (ب) آقای (ق) ضامن (الف) که مدیون آقای (ب) است، گردد نیاز به کسب رضایت او نیست و (ق) بدون رضایت او می تواند ضامن بدهکاری اش شود.

- ضامن باید عاقل، بالغ و با رضایت و قصد کامل ضمانت کند اما لازم نیست که شخصی که از او ضمانت به عمل می آید نیز عاقل و بالغ باشد.

- شخص ثالثی نیز می تواند از ضامن ضمانت کند برای مثال آقای

(ق) ضامن آقای (الف) می‌شود که مدیون اصلی است و آقای (د) نیز ضامن آقای (ق) می‌گردد.

- اگر در عقد ضمانت، ضامن بگوید: «چنانچه مدیون (مضمون عنه) بدهی‌اش را نداد من ضامن هستم.» این عقد باطل است.

- لازم نیست که ضامن از نظر مالی غنی باشد و به اصطلاح مال‌دار باشد البته در چنین حالتی اگر شخصی که به نفع او ضمانت شده (مضمون له، در مثال بالا آقای ب) هنگام انعقاد عقد ضمانت از موضوع عدم دارایی و تمکن ضامن بی‌اطلاع باشد حق دارد که عقد ضمانت را فسخ کند. - حتی اگر ضامن از کم و کیف دین و میزان آن آگاه نباشد برای مثال کسی ضامن دینی شود بدون آنکه بداند مقدار دین چقدر است عقد ضمانت صحیح می‌باشد و همچنین ضرورت ندارد که ضامن دقیقاً مضمون له یا مضمون عنه را بشناسد.

- در معامله خانه، زمین و ... طرفین قرارداد یعنی خریدار و فروشنده می‌توانند از طرف مقابل خود جهت اینکه مورد معامله یا بهای آن مستحق للغیر نباشد یعنی مال شخص دیگری از آب درنیاید، ضامن بگیرد.

آثار حقوقی عقد ضمانت نسبت به:

یک - ضامن و مضمون له

با ضمانت ضامن و جاری شدن عقد ضمانت به طور صحیح ذمه مدیون اصلی از بدهکاری مبری می‌شود و ضامن طرف اصلی برای بازپرداخت بدهی به مضمون له یعنی شخصی که به نفع او ضمانت شده، قرار می‌گیرد. عقد ضمانت عقدی است لازم یعنی با جنون، مرگ طرفین فسخ نمی‌شود و هر یک از طرفین نمی‌توانند که اراده کنند آن را برهم بزنند مگر در شرایط خاص مانند اینکه از مقررات عقد ضمانت تخلفی صورت گرفته باشد یا وجود حق فسخ نسبت به دین.

دو - ضامن و مضمون عنه

اصولاً ضامن هنگامی حق رجوع به مدیون اصلی (مضمون عنه) در مثال ما آقای الف را دارد که دین را به مضمون له ادا کرده باشد. چنانچه ضامن دین را به مضمون له بپردازد و مضمون عنه (الف) مجدداً همان

دین را به مضمون له بدهد ضامن برای مطالبه طلبش باید به مضمون عنه (الف) رجوع کند و در این فرض (الف) می تواند به مضمون له مراجعه کند و آنچه را که او استحقاق دریافتش را نداشته باز پس گیرد. اگر ضامن قبل از تاریخ سررسید، مبادرت به پرداخت دین به مضمون له کند تا تاریخ سررسید حق رجوع به مضمون عنه (الف) را ندارد البته اگر بدهی فاقد تاریخ سررسید باشد و به اصطلاح حال باشد هر وقت که ضامن بدهی را به مضمون له بپردازد حق رجوع به آقای (الف) را خواهد داشت.

پرسش: آیا آقای (الف) می تواند قبل از اقدام ضامن مبادرت به پرداخت بدهی کند؟
پاسخ: بله در این حالت ضامن بری الذمه می شود.

پرسش: اگر چند نفر ضامن یک بدهی شوند هر یک از ضامنین تا چه اندازه مسؤولیت دارند؟

پاسخ: قبل از پاسخ به این پرسش باید دانست که ضمانت در امور مدنی با ضمان در امور تجاری فرق می کند. در امور تجاری ضمانت تضامنی است. برای مثال اگر آقای (الف) صادر کننده چک یا سفته باشد و آقایان (ب) و (س) ضامن او باشند و یا با پشت نویسی چک را به آقای (ف) منتقل کرده باشند همه آقایان اعم از (الف) و (ب) و (س) در مقابل دارنده چک یا سفته مسؤولیت دارند و این مسؤولیت تضامنی است و نسبت به تمام مبلغ چک یا سفته است. پس اگر مبلغ چک یا سفته ۵.۰۰۰.۰۰۰ ریال باشد آقای (ف) می تواند تمام این مبلغ را فقط از آقای (الف) که صادر کننده سند است طلب کند و یا اینکه مقداری را از (الف) و بقیه را از دیگران مطالبه کند. اما در امور مدنی با جاری شدن عقد ضمانت ذمه مدیون اصلی بری می شود و مضمون له فقط حق رجوع به ضامن را دارد.

با این توضیح در خصوص پرسش باید گفت:

هرگاه اشخاص متعددی در امور مدنی (نه تجاری) از یک شخص و برای یک بدهی به طور مساوی ضمانت کرده باشند مضمون له فقط به اندازه سهمی که هر یک ضمانت کرده اند حق رجوع به آنان را خواهد داشت و اگر در این حالت یکی از ضامن ها همه بدهی (هم سهم خودش و هم سهم

رجوع کند البته این در حالتی است که ضامن‌های دیگر به او اجازه پرداخت داده باشند و الا باید به بدهکار اصلی یعنی مضمون‌عنه مراجعه کند.

پرسش: اگر کسی ضمانت ضامن را کند حق دارد پس از ادای دین به بدهکار اصلی یعنی مضمون‌عنه رجوع کند؟
پاسخ: ضامن فقط حق دارد به کسی که از او ضمانت کرده رجوع کند نه به مدیون اصلی.

